

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філологічних наук, професора
Єсипенко Надії Григорівни
на дисертацію БАСАРАБИ ІРИНИ ОЛЕГІВНИ
«ІДІОМАТИЧНИЙ ПРОСТІР АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО
ВІЙСЬКОВОГО ТЕКСТУ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки

Рецензовану дисертацію Басараби Ірини Олегівни присвячено актуальній проблематиці — ідіоматичному простору англомовних художніх прозових творів військової тематики, висвітленому крізь призму функціонування фразеологічних одиниць у тканині художнього тексту. Теоретичні положення розгляду цієї теми сформульовано в межах структурної парадигми з виходом на функційну парадигму та широким використанням надбань квантитативної лінгвістики. Основну увагу в дисертації зосереджено на структурно-семантичному й функційному аналізі фразеологізмів у творах сучасної англомовної літератури. Наукова новизна результатів дисертації полягає в тому, що вперше в роботі розглянуто та покласифіковано ФО, дібрані з сучасних англомовних художніх творів військової тематики, хронологія яких охоплює новий період розвитку літератури: з 1986 року по 2023 рік.; вперше здійснено аналіз функціонування фразеологічних одиниць у творах військової тематики та описано текстотвірні функції ФО у творах цієї тематики; вперше використаний дисертанткою широкий арсенал квантитативних методів, що статистично верифікують отримані висновки щодо функціонування ФО у порівняльному аспекті. Дисертантка уклала словник фразеологізмів, дібраних з творів військової тематики, що зроблено вперше.

Не викликає сумніву, що обсяг матеріалу, а це 1670 фразеологічних одиниць, дібраних методом суцільної вибірки з 3376 сторінок (7 художніх творів), достатній для висновків про структурно-семантичні й функційні особливості ФО. Вивчення ФО у творах військової тематики з використанням статистичних методів та аналіз особливостей мотиваційних

відношень між компонентами ФО сприяє оновленому витлумаченню фразеологізмів як елементів лексичного складу творів на військову тематику.

Теоретичне значення результатів дисертації визначається поглибленим розумінням засад для опису морфологічних і лексико-семантичних особливостей функціонування ФО в тексті. Зроблено висновок про те, що зазначеним одиницям належить чільне місце в ідіоматичному просторі художніх творів на військову тематику, які характеризуються іронією, символізмом, натяками, відкритим фіналом, ретроспекцією та ін. (с.60). З огляду на зазначене, цілком логічним вважаємо подане автором обґрунтування теми і методології дослідження.

Напрацювання Ірини Олегівни достатньою мірою навантажені і в прикладному аспекті, вони можуть бути досить ефективно використаними в практиці вищої освіти, зокрема: в навчальній роботі (під час викладання теоретичних курсів “Лексикологія основної іноземної мови”, “Фразеологія”); у навчально-методичній роботі під час розроблення посібників та підручників з лексикології, а також у лексикографічній практиці для укладання словників і довідників з англійської мови може стати в нагоді розроблений словник ФО; у науково-дослідницькій роботі (при виконанні дипломних робіт і кандидатських дисертацій).

Ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дисертаційної праці високі. Чітке обґрунтування мети в роботі зумовило і її логічне формулювання, окреслення конкретних завдань, котрі, як свідчить викладений зміст дисертації, були досить успішно вирішені, а їх імплементація стосовно об’єкту і предмета дає підстави констатувати, що представлене дослідження має всі ознаки самостійної кандидатської дисертації. У ній є актуальність, наукова новизна, практична цінність та певний особистий внесок дисертантки у фразеологію. Випрацювана І.О.Басарабою комплексна методика дослідження фразеологічних одиниць

у художньому тексті може бути застосована для аналізу ФО в інших типах текстів в англійській мові.

Сам текст наукової праці викладено на відповідному науково-теоретичному рівні, у той же час його не перевантажено науковою термінологією. Дисертацію оформлено згідно з існуючими стандартами і кваліфікаційними вимогами. Дисертація релевантно та достатньою мірою супроводжується ілюстративним матеріалом, і викладений матеріал унаочнюється таблицями і рисунками.

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях достатня. Основні результати дослідження знайшли своє відбиття в 20 статтях, зокрема: у фахових виданнях України – 8 (Умань, Донецьк, Дрогобич, Дніпро); у виданні науко-метричної бази Web of Science – 1. Окрім того, дисертацію апробовано на 11 міжнародних і всеукраїнських конференціях.

До заслуг дисертаційної роботи слід віднести струнку композиційну побудову, що дозволяє слідкувати за розвитком концепції дослідження. У роботі спостерігаємо послідовне представлення усіх таксонів дослідження (фразеологічні одиниці, лексична семантика, метафора, квантитативні методи, художній текст) у двох блоках: теоретико-методологічному (розділи 1 і 2) та дослідницькому (3 і 4 розділи).

Основна увага у першому розділі дисертації «Теоретичні засади дослідження фразеологічних одиниць у художньому тексті» зосереджена на узагальненні поглядів на наявні в лінгвістичній літературі онтології ФО. Розглядаються відмінні риси художнього тексту від художнього дискурсу. Визначено, що художні тексти на військову тематику характеризуються змішанням різних жанрів, стилів (с.57).

У другому розділі «Методологія дослідження фразеологічних одиниць» скрупульозно та педантично описує Ірина Олегівна вибірку, етапи дослідження процес та методи вивчення ФО у тексті.

У третьому розділі «Лінгвальні особливості англійських фразеологічних одиниць» дисертантка вибудовує класифікацію дієслівних, субстантивних, ад'єктивних, адвербіальних ФО та вигуків; аналізує внутрішню форму ФО, вмотивованість та метафоризацію ФО, не полишаючи поза увагою контекст як середовище реалізації метафори. Великий дослідницький блок у цьому розділі присвячено розподілу дібраних ФО на базові категорії: дія, об'єкт, ознака, обставина, час, почуття, які знаходять широке відтворення у художніх текстах на військову тематику.

У четвертому розділі «Функціонування фразеологічних одиниць в англомовному художньому тексті на військову тематику: квантитативний вимір» Ірина Олегівна висвітлює функції ФО у текстах: емоційно-експресивна, функція характеристики персонажу, функція опису внутрішнього стану, прагматична функція, функція художнього оформлення тексту та опису військової ситуації, номінативно-інформативна функція. Також розглядає квантитативні параметри вживання ФО у дібраних для аналізу текстах.

Разом з тим, кваліфікуючи рецензовану дисертацію як завершене самостійне дослідження, хочемо зосередитись на деяких міркуваннях. Окремі положення дисертації спонукають до дискусії, а деякі аспекти потребують уточнень:

1. У назві дисертації використано термін «англомовний художній військовий текст», а далі в дисертації на с.56 натрапляємо на думку авторки: «загалом всі військові тексти умовно можна поділити на власне військові тексти (статути, інформативна документація, тощо) та художні тексти, пов'язані з військовою тематикою». Хотілося б почути, як дисертантка трактує матеріал свого дослідження? Та які функціональні особливості художніх текстів на військову тематику, які визначено Іриною Олегівною як актуальне питання на с.55, проте недостатньо проартикульовано у роботі?

2. Рецензована робота насамперед націлена на опис семантики ФО, внутрішньої та зовнішньої форми і вмотивованості ФО. Вдалим, на наш погляд, є опертя дисертантки на думку Олександра Потебні про склад слова: зовнішня форма (звучання), зміст (значення) і внутрішня форма (образ), який Ірина Олегівна екстраполювала на фразеологічну одиницю. Проте питання внутрішньої форми та вмотивованості ФО вимагає глибшого опису, зокрема, не вистачає опису критеріїв, за якими ФО поділялися на вмотивовані, невмотивовані (рис.3.2. на с.120), а також було виявлено «велику кількість частково вмотивованих ФО» (с.120). Робота би лише виграла, якщо б вмотивовані та невмотивовані метафоризовані ФО також мали б чіткіше визначення. Проте гадаємо, що тут йдеться про перспективи подальших досліджень.

3. Вивчаючи функціонування фразеологічних одиниць у тексті, дослідниця розлого описує виокремлені нею функції ФО, на кшталт, емоційно-експресивна, оцінна, номінативно-інформативна, прагматична функція та ін., що проілюстровані на рисунку 4.1. На наш погляд, варто було б відобразити й кількісний розподіл ФО згідно їхніх функцій у художніх текстах.

Вартою уваги є також запропонована Іриною Олегівною класифікація ФО на нейтральні, розмовно-побутові та книжні (с.159), проте не знаходимо принципів розподілу на такі види ФО, а кількісне представлення ФО за цією класифікацією тільки б підкреслило об'єктивність зроблених висновків.

4.У роботі використовуються методи математичної статистики, які дозволяють зробити висновки про частотні характеристики вживань ФО в кожному окремому художньому творі, з одного боку, та порівняти частоти вживань між усіма проаналізованими творами, з іншого боку. Тобто є можливість описати індивідуально-авторські особливості використання ФО у творах на військову тематику, а також зробити аналіз на міжавторському рівні. Наприклад, критерій Стюдента був використаний і результати відображені як для одного твору (таб.4.8, 4.9), так і для семи книг (таб.4.10). Відсутність глибокого аналізу використання ФО автором твору як мовною

особистістю вважаємо за окреслену перспективу подальших досліджень Ірини Олегівни.

Загальний висновок. Здобувачка, Басараба Ірина Олегівна, має належний рівень професійної підготовки, філологічну ерудицію, ґрунтовну обізнаність із науковим надбанням у сфері фразеології.

Зауваження, що висловлені вище, мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Басараби Ірини Олегівни «ІДИОМАТИЧНИЙ ПРОСТІР АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ВІЙСЬКОВОГО ТЕКСТУ» як оригінального за задумом та виконанням і, як наслідок, завершеного наукового дослідження.

Дисертація відповідає п.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а авторка роботи – Басараба Ірина Олегівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри
англійської мови
факультету іноземних мов
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

 Надія ЄСИПЕНКО

